

EVANKELISLUTERILAISET SEURAKUNNAT KANSALAISSYH- TEISKUNNAN TALKOISSA

Irene Roivainen: *YTT, sosiaalityön professori (ma.), Tampereen yliopisto*

Sanna Lehtinen: Julkisen sektorin apulaiset, kansalaisyhteiskunnan talkoolaiset. Suomen evankelis-luterilaiset seurakunnat Euroopan sosiaalirahaston projekteissa. Helsingin yliopisto, teologinen tiedekunta, Helsinki. 2013, 147 s. + artikkelit 23s., 15s., 17s., 15s.

Sanna Lehtisen väitöskirjatutkimus ”*Julkisen sektorin apulaiset, kansalaisyhteiskunnan talkoolaiset. Suomen evankelis-luterilaiset seurakunnat Euroopan sosiaalirahaston projekteissa*” on kirkkososiologian alaan kuuluva tutkimus, jonka kohteena on Suomen evankelis-luterilaisten paikallisseurakuntien osallistuminen Euroopan sosiaalirahaston (ESR) projektityhteistyöhön. Näkökulmiltaan tutkimus sijoittuu neljän tieteenalan, kirkkososiologian, politiologian, sosiaalityön ja taloustieteen rajapinnalle. Aikaisempien tutkimusten esittelyssä tutkimus keskittyy uskonnollisten organisaatioiden ja EU:n välisiin suhteisiin.

Paikallisseurakunnat ovat osallistuneet Euroopan sosiaalirahaston projektityhteistyöhön vuodesta 1995 lähtien. Kehityksen taustalla oli suomalaista yhteiskuntaa 1990-luvun alkuvuosina kohdannut taloudellinen lama, joka asetti uusia haasteita myös paikallisseurakuntien diakoniatyölle. Julkisen sektorin varaan perustuneen hyvin-

vointivaltion kehittyessä monitoimijaiseksi hyvinvointiyhteiskunnaksi evankelis-luterilaisten seurakuntien toteuttama diakoniatyö otti – tai joutui ottamaan – perinteisen järjestökentän ohella vastuulleen tehtäviä, jotka olivat aikaisemmin kuuluneet kuntasektorille. Sanna Lehtisen tutkimus on tärkeä ja ajankohtainen tehdessään näkyväksi muutosta perinteisestä pohjoismaisesta hyvinvointimallista kohti eteläeurooppalaista subsidiariteettimallia ja tämän muutoksen vaikutusta kirkon ja paikallisseurakuntien toimintaan. Muutos kytkeytyy subsidiariteettiperiaatetta laajemminkin keskusteluun uusyhteisöllisyydestä, esimerkiksi kommunitarismista ja ”suuresta yhteiskunnasta” (Big Society), ja näihin käytännössä kytkeytyvästä monituottajamallista.

Aihepiiri on varsin ajankohtainen myös kunta- ja seurakuntarakennemuutoksen kontekstissa. Esimerkiksi 1980-luvulla toteutettu sosiaali- ja terveyspalvelujen alueellistaminen on vähitellen purettu ja etenkin suurten kaupunkien palveluverkkorakenteissa on siirrytty takaisin keskitettyihin palveluihin. Vireillä oleva sote-uudistus tuo oman lisänsä ilmiöön. On arvokasta, että kirkkososiologinen tutkimus tuottaa yhteiskuntapoliittisesti relevantteja kontribuutioita tähän aiheeseen liittyen. Tutkimus tekee hyvin näkyväksi yhtäältä paikallisseurakuntien roolia Euroopan sosiaalirahaston hankkeiden resursoijina mutta samalla näkymättöminä ja mahdollisesti alisteisessa asemassa olevina kumppaneina. Seurakunnat paikannetaan käsitteellisesti osaksi paikallista yhteisöä. Havainnot hankeyhteistyön luottamus pääomaa lisäävistä ja seurakunta-

työtä rikastuttavista vaikutuksista ovat tärkeitä. Erityisen kiinnostava teema on diakoniatyön merkitys paikallisena välittävänä instituutiona. Paikallisyhteiskunnan asiantuntemus ja kokonaisvaltainen työtapa, vahvaa professiotaustaa unohtamatta, tekevät diakoniatyöstä tärkeän sosiaalisen työn asiantuntijan ja yhteistyökumppanin kunnalliselle sosiaalitaloudelle. Kokonaisvaltaisen työtavan yhteydessä esiintyvät käsitteelliset viitaukset yhteisösosiaalitalouteen (CSW) olisivat kaivanneet täsmennystä suhteessa kommunitaristisiin pyrkimyksiin lisätä lähiyhteisöjen vastuuta, käytännössä usein vastikkeetta. Uuden julkisjohtamisen (NPM) kehityksessä nämä pyrkimykset eivät tällöin koidu aidoksi paikallisyhteisöjen vahvistamiseksi.

Lehtisen tutkimuksen tulosten perusteella uskonnolla on kaksijakoinen merkitys uskonnollisen organisaation ja yhteiskunnan vuorovaikutuksessa: yhtäältä sillä on näkyvä rooli etenkin kulttuurisena välittäjänä, mutta toisaalta uskonnon ja uskonnollisen organisaation rooli jää monilta osin myös tunnistamattomaksi ja tunnustamattomaksi. Tulosten käsittelyn yhteydessä sivutaan ohimennen pohjoismaista universaaliusperiaatetta, jonka suhdetta luterilaiseen arvomaailmaan olisi ollut perusteltua pohtia enemmänkin.

Kaiken kaikkiaan Sanna Lehtisen tutkimusta voidaan pitää ajankohtaisena ja tärkeänä kontribuutiona evankelis-luterilaisten seurakuntien roolista suomalaisessa yhteiskunnassa. Vaikka seurakuntien ja kuntien yhteistyötä on tutkittu kirkkososiologiassa jo aikaisemminkin (esim. Kallunki 2010; Juntunen 2011), on Lehtisen tutkimus ensimmäinen

väitöskirjatasoinen tutkimus ESR-hankeyhteistyöstä. Tutkimuksen keskeinen havainto on kahden julkisyhteisön muuttunut työnjako suomalaisessa yhteiskunnassa, olkoonkin, että EU-kontekstissa kirkko asemoituu järjestötoimijaksi. Tämä kategorian vaihtuminen olisi ollut jo sinänsä lähemmän analyysin aihe. Suomessa evankelis-luterilainen kirkko on lainsäädännöllisesti ollut näihin päiviin saakka julkisoikeudellinen yhteisö, vaikka toisen maailmansodan jälkeen kirkon juridinen asema on lähentynyt kolmatta sektoria valtion ja kirkon eriytymiskehityksen kautta. Tutkimuksen projektiaineistoon perustuva tarkastelu tekee hyvin näkyväksi muutosta käytännön tasolla pohjoismaisesta hyvinvointimallista kohti keskieuropallaista järjestelmää, joskin muutosta olisi voinut eksplikoida vieläkin tarkemmin kirkon aseman, tehtävien ja käytäntöjen kannalta esimerkiksi kahden regimentin oppiin tai poliittiseen diakoniaan peilaten.

Tutkimusaineisto on varsin laaja ja koostuu yhtäältä hankedokumentti- ja toisaalta haastatteluaineistosta. Näiden kahden aineistotyyppin erityisluonnetta ei tutkimuksessa kuitenkaan pohdita. Artikkeleissa esitelty tutkimusaineisto on kerätty pitkällä aikavälillä vuosina 2001–2010, osa aineistosta on tätäkin vanhempaa. Aineisto sopii varsin hyvin numeraaliseen sisällönerittelyyn, sillä intensiivinen laadullinen sisällönanalyysi on haasteellinen toteutettavaksi artikkelimuotoisessa tarkastelussa. Aineistolähtöistä sisällönerittelyä on sovellettu yhdessä artikkelissa ja teoria- lähtöistä deduktiivista sisällönanalyysiä kolmessa muussa artikkelissa. Aineiston jäsentämistä ja analyysin päättelypolkuja kuvataan yhteenvetoluvussa, mutta

aineiston lukutapaan vaikuttavia tieteenfilosofisia ja metodologisia sitoumuksia ei perustella lähemmin.

Sanna Lehtisen tutkimusotetta luonnehtii teorialähtöinen ja monia tieteenalanäkökulmia sisältävä tarkastelu, joka tuottaa paikoitellen hieman eklektisen vaikutelman. Tutkimuskohteen sijoittaminen neljän tieteenalan voimakenttään on yhtäältä resurssi mutta samalla myös suuri haaste. Sosiaalitieteellisen tutkimuksen näkökulmasta kiinnostavia ovat diakoniatyön ja sosiaalityön rajapinnat ja uusyhteisöllisyyteen liittyvät keskustelut. Tutkija puhuu kirkon sosiaalityöstä, vaikka tuo käsite olisi perusteltua varata kunnalliselle sosiaalityölle ja käyttää tässä yhteydessä mieluummin käsitettä sosiaalinen työ tai diakoniatyö.

Liikkuessaan eri tieteenalojen rajapinoilla tutkimus kykenee tuottamaan uutta evidenssiä uudesta tilanteesta ja EU:n vaikutuksesta kansallisella ja (kansan)kirkollisella tasolla, mutta erityisesti suhteessa kuntasektoriin ja (muihin) kolmannen sektorin toimijoihin. Kuitenkin laaja-alaisen otteen kääntöpuoli on tietty pintapuolisuus. Artikkeleiden moninäkökulmaisuuutta on haastavaa koota yhteenvetoluvussa linjakkaaksi meta-analyysiksi ja ekstsensivistä empiiristä aineistoa muutosta sanoittavaksi kehityskertomukseksi. Sanna Lehtinen onnistuu tässä kuitenkin kohtuullisen hyvin.

Tutkimuksen erityinen ansio on uuden tiedon tuottaminen seurakuntien asemasta ESR-kontekstissa, mutta se tuottaa myös uutta tietoa laajemminkin esimerkiksi diakonian ja sosiaalityön tutkimukseen.

KIRJALLISUUS

- Juntunen, Elina (2011) Vain hätäapua? Taloudellinen avustaminen diakoniatyön professionaalisen itseymmärryksen ilmentäjänä. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2011:3. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kallunki, Valdemar (2010) Yhteisön ja yhteiskunnan ehdoilla. Seurakuntien ja kuntien yhteistyö vuorovaikutuksen näkökulmasta. Helsinki: Helsingin yliopisto, käytännöllisen teologian laitos.

HYVINVOINTITALOUS

Risto Eräsaari: *sosiaalipolitiikan emeritusprofessori, Helsingin yliopisto*

Riitta Särkelä, Aki Siltaniemi, Päivi Rouvinen-Wilenius, Heikki Parviainen, Eija Ahola (toim.): Hyvinvointitalous. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. 2014, 298 s.

Taloustiede syntyi 1700-luvulla, tunkeutui valtion rinnalle, aiheutti särön yhteiskuntaan, mutta oli myös moraalifilosofian haara. Kun yhteiskuntatieteellinen ajattelu syntyi 1800-luvulla politologia otti kohteekseen valtiollisen, taloustiede taloudellisen ja sosiologia sosiaalisen elämän. Sosiologian kohteena oli tarkkaan ottaen talouden ulkopuolinen eriytyvä moderni maailma ja tehtävänä yhteiskuntakokonaisuuden integraatio. Sosiaalipolitiikka – siellä missä sitä oli tai sitten kun se syntyi – otti valtioon, finanssitalouden ja talouspolitiikkaan tukeutuen huolehtiakseen säröjen aiheuttamista yhteensopimattomuuksista sekä elä-

misen edellytyksiä tuottavasta sosiaalisesta reproduktiosta. Funktionaaliset artefaktit saatiin valtiolta (virkamiehet ja hallinto) ja taloustieteeltä (tekniikka ja taksonomat), sosiaalinen sympatian, sielun ja siveellisyyden eetoksesta.

Artefaktilla – taitojen tuotteella – on funktionsa siinä materiaalisessa ja toiminnallisessa yhteydessä, mihin ne ovat syntyneet: kameralismilla kruunun veronkannossa, poliittisella taloustieteellä talouden kiertokulun osoittamisessa, positiivisella taloustieteellä taloudellisen mielenlaadun laukaisemisessa. Artefaktin valmistusprosessilla ja sen yhteiskunnallisella vakiintumisella ei ole mitään välttämätöntä vastaavuutta. On ihan sama, mikä on kellon koneisto kunhan se ”mittaa aikaa”. Entä sitten ”hyvinvointitalous”? Minkälaiseksi työvälineeksi tämä käsite on tarkoitettu? Mihin ilmiöihin se kytkeytyy? Millainen dynamiikka määrittää taloudelle alistumatonta muutosta? Minkälaisessa käytössä käsite saa todellisen merkityksensä?

Jo *historialliseen taloustieteeseen* tukeutuneet saksalaisen sosiaalipolitiikan edustajat puhuivat hyvinvointitaloudesta, egoistisen ekonomismmin rajoittamista painottaen. *Finanssi- ja taloussosiologia* syntyi rajahyötyyn ja abstraktioihin tukeutuneen sekä yhteiskunnan ja instituutiot hylänneen uusklassisen taloustieteen vastapainoksi. Käytännöllistä *sosiaaliekonomiikkaa* kehiteltiin kaikkialla. Saksassa keksittiin 1930-luvun lopulla *sosiaalinen markkinatalous* varmistamaan ”vitaalipolitiikalla” kasvatuksen, koulutuksen ja oikeuden suhteiden markkinoita ja yrityksiä tyydyttävä kehitys. Uusklassisen taloustieteen piirissä

kehittyi hyvinvoinnin taloudellisia valintoja ja päätösprofileja muokannut abstrakti *hyvinvoinnin taloustiede* (welfare economics). Hyvinvointivaltion rakentamisessa tukeuduttiin virheitä ja vääryyksiä (Keynes) sekä spontaania järjestystä (Hayek) painottaneiden ekonomistien ajatteluun. Sen kulta-aikana kukoistivat terveyden, koulutuksen, asumisen ja työmarkkinoiden *poliittiset taloustieteet* sekä erilaiset *institutionaalisen taloustieteen* muodot.

Nykyisin lähes kaikelle on olemassa oma talous, johon ihmisiä ja ajatuksia sullotaan: jokapäiväisessä käytössä on *ajan taloutta, luovaa taloutta, taiteen taloutta ja tietotaloutta*. Ehkä vain *ekonomisessa antropologiassa* ihmisiä ei upoteta talouteen, vaan taloutta palautetaankin takaisin ihmisten välisiin suhteisiin ja hakeudutaan rahan, lahjan ja vaihdon perusteisiin. *Ekonomiakritiikin* nerokkaita yksinäisiä susia – sellaisia kuten Albert O. Hirschmania, joka taitavasti teoretisoi harmaata vyöhykettä talouden ja politiikan välissä – ei muista enää kukaan.

Tämä kaikki tulvi mieleeni, kun otin vastaan arviointitehtävän ja ryhdyin lukemaan ”Hyvinvointitaloutta”. Ensimmäisen selaamisen perusteella kävi kuitenkin selväksi, että useimmat kirjoittajat tekevät taloudesta vain jo omaksumansa ortodoksian mukaisia johtopäätöksiä, monilla kirjoittajilla ei ole aavistustakaan, miten hyvinvointitalous hyvinvointia ja elämää arvottaa, minkälaiseksi tekniikaksi talous siinä saa tai pitää tulla, minkälaisilla investoinneilla hyvinvointia muutetaan tai kuinka vakuutus stabilisoi turvallisuutta. Ne, joilla on siihen eväät

eivät tässä yhteydessä näytä ryhtyvän sen kehittelyyn.”Hyvinvointitalous” on harvinaisen isojen asioiden ylle viritetty sateenvarjokäsitemon. Monet kirjoittajat kehystävät sosiaalipolitiikan tilannetta koskevalla keskustelullaan *ideaalista* tilannetta: kuin unelmoivat vanhasta puutalosta, jonka miellyttävät suhteet kertovat esi-isiemme kovasta työstä ja nöyryydestä luonnon edessä, jonka luovuttama tunne ja taito onnistutaan yhdistämään uuteen tyyliin. Sen sijaan hyvinvointitalouden argumentin vakavuutta jäsentäviä ja sen toteutavuuden ehtoja ja ulkoisia rajoitteita täsmäntäviä sulkeumia saa kirjasta hakemalla hakea.

Viime aikoina taloudellisen uudelleenarvioinnin tahti on kiihtynyt. Mainitakoon synkkiin arvioihin päätynyt Thomas Piketty ”Pääoma 2000-luvulla”, Yanis Varoufakis ”Maailmantalouden Minotauros”, amerikkalais-sosiologien Randall Collinsin, Michael Mannin, Craig Calhounin ja Immanuel Wallersteinin ”Onko kapitalismilla tulevaisuutta?” sekä Risto Heiskalan ja Akaseli Virtasen kaksiosainen ”Talous ja yhteiskuntateoria”. Kukapa ei olisi kyllästynyt valtavirtataloustieteen teoreettiseen yksisilmäisyyteen sekä sen pitkäaikaiseen käyttöön politiikan oikeuttamisvälineenä sekä kestävyysvajeen, palvelusten heikentämisen ja työttömyyden arvostelukyvyyttömänä käsittelijänä. Vaikka uusklassista ydinteoriaa yritetään eri tavoin täydentää, kokonaisuus hajoaa tai ainakin kyseenalaistuu. Toisaalta taloustieteeseen on aina kohdistettu massiivista kritiikkiä. Ehkäpä Hyvinvointitalous -kirjan helpous puhua ympäristö-, hyvinvointi-, yhteis- ja aluetaloudesta johtuukin

siitä, ettei ihmisluontoon perustava, teknisen tuotannon ja vaihdon järjestelmä – ”pelkkä talous” – ole pitkään aikaan saanut rinnalleen mitään kokonaisuudesta taloudesta (kapitalismista) historiallisena vaihdon, kiertokulkujen ja kehien järjestelmänä, jossa onkin ristiriitoja, eritasoisuutta, virheellisyyksiä, yhteensopimattomuuksia niin kuin kaikessa muussakin.

Minkä taustan ja tuen turvin kokonaisuudesta hyvinvointitaloudesta voi muodostaa *argumentin*, kun edes kansalaispalkan idea ei mene läpi? Mistä hyvinvointitaloutta tukeva, mutta työstä, työn arvosta, yksinkertaisesta taloudellisuudesta erottautuva uusi orientaatioperiaate? Näin pitkälle – vaikka sellaisen luulisi automaattisesti kuuluvan kuvaan – eivät kirjan toimittajat ikävä kyllä tavoitteeksi asetettuja yhteisen hyvän, onnellisuuden, osallisuuden, osallistumisen, solidaarisuuden, moraalin, vihreän ja kestävä talouden teemoja esitellessään kuitenkaan pääse. Vahinko, sillä näin on luvassa aika abstrakti ilo. Taloutta ei ole käsitelty tutkimuksellisenä ongelmana eikä hyvinvointia singulaarista ja universaalista sosiaalipoliittista dynamiikkaa yhteen sitovana käsitteenä.

Talouden ja sosiaalipolitiikan kehä on sosiaalipolitiikan kestoteema, josta myös ehkä eniten hyvinvointitaloudesta kiinni saavat (Olli Kangas, Jaakko Kiander, Jorma Sipilä, Thomas Wallgren) keskustelevat. Tällöin otetaan esille sekä avartavia ja laajentavia että supistuvia ja rajoittavia kehiä: kansantuotteen kasvu antaa resurssia (kuten opetti jo Harold Wilensky), kasautuva kulutuskykyä kohentava kasvu panee talouden pyörät pyörimään (neuvoivat

Keynes ja Myrdal), saavutettu vakaus mahdollistaa suunnitelmallisuuden (sanoi Jan Tinbergen). Lopulta decommodification -periaatteen omaksuminen johtaa sosiaalipoliittisten periaatteiden toteuttamiseen talouden mykän pakon vastaisesti (opettivat Claus Offe ja Gösta Esping-Andersen). Jos asiat eivät mene näin eikä edistykselle ole materiaalista veturia, voimavarat ehtyvät, rajat tulevat vastaan ja on ryhdyttävä priorisoimaan. ”Hyvinvointitaloudella” halutaan tavoitella hyvinvointipuheelle vakavasti otettavaa paikkaa ekonomistien vetämissä neuvotteluissa, mutta näillä eväillä se ei vielä onnistu.

Jos ei ole varoja, kulut korostuvat ja on supistettava, hyvinvointivaltiota on purettava, julkisia menoja rajoitettava, ja markkinaperustaisuuden lisääntymisen myötä on varauduttava yksityisen terveydenhoidon, koulutuksen ja vanhuudenturvan kuluihin, sekä ajoittaisiin kriiseihin ja hyvintaloudellisen osaamis-, tieto- ja kokemusakkojen aiheuttamiin välivaiheisiin. Markkinataloutta on itsessään pidetty eettisesti hyvänä mekanismina: ei ole olemassa erityisen hyvinvointiajattelun määrittämää arvokkuutta (Harisalo) eikä mahdollisuutta yhteisen hyvän määrittelemiseen (Gylling), hyvinvointivaltion ja sosiaalipoliittikan kyvystä edistää taloudellista kasvua ei ole vahvaa näyttöä (Helne), kaupan ja markkinoiden yksioikoisten näkemysten vuoksi käsitukset menestyksestä ja hyvinvoinnista ”taloudellistuvat” (Wallgren), kun taas symbolisen pääoman edistämisen näkökulmasta (Kajanoja) katsottuna hyvinvointi on ja pysyy menestyvän talouden edellytyksenä. Millä tavalla nämä tukevat hyvinvointitalouden to-

teutuskelpoisuutta? Mitkä ovat teknisiä, mitkä taloudellisia, mitkä institutionaalisia ja mitkä ehkä poliittisia ehtoja? Yhdet puhuvat ummehtuneen ja toiset toivorikkaan hyvinvoinnin, yhdet vääränlaisen ja toiset aidon hyvinvointitalouden mahdollisuudesta. Selkeimmin menestystarinan hiipumisesta keskustelee Jorma Sipilä. Monien kirjoittajien ainoana painavana toteamuksena on taloustieteen lähtökohtien muuttaminen, verotuksen kiristäminen, innovatiiviset poliittiset projektit ja yhdellä kirjoittajalla esiintyy jopa Aristoteleen idea taloudesta käytännöllisenä tieteenä. Kun kansainvälisessä nykykeskustelussa on tarkkoja erittelyjä rahasta (vrt. nol-lakorkopolitiikka), omistuksesta, pankeista, pörssi-yhtiöistä jne., avoimet quovadis -tyyppiset kysymykset eivät enää tunnu edes vauhdinotolta. Heikki Hiilamon mukaan erityistä hyvinvointitaloutta ei tarvita, sillä sosiaalipoliitikassa osataan asettaa ja perustella hyvinvointitalouden tehtävät.

Taloudellisen tehokkuuden ideologiasta irtautuva kestävä talous on keskusteluissa asetettu valitettavan negatiivisesti. Ikään kuin pelkän kestävä talouden positioon asettumisen nojalla talouden ohjaamasta ihmisestä tulisi numeroon tai kuluerään redusoimaton todellisempi ihminen, joka pääsisi nauttimaan sosiaalisista mahdollisuuksista. Paitsi kestävästä taloudesta puhutaan tietenkin myös kestävästä innovaatiosta, kestävästä luontosuhteesta, kestävästä uudistamisesta ja kestävästä yhteiskuntapolitiikasta.

Löytöretki mitä erilaisimpiin talouksiin on loputon: jos ”welfare economics” on pakko määritellä googlen avulla ja

lukijalle suositellaan käsitteeseen ”economics of welfare state” perehtymistä, ihan yhtä hyvin olisi voitu julistaa, että talous ei ole kaikkea, mutta ilman taloutta ei ole mitään. Tietysti ”hyvinvointia” ja ”taloutta” voidaan käyttää ohjelmallisina käsitteinä ja antaa nille sellaiset stipulatiiviset määritelmät kuin haluaa. Lukijalle tulisi kuitenkin tehdä selväksi, milloin harjoitetaan vallitsevan tilanteen kritiikkiä ja milloin todistellaan ohjelman puolesta. Erimielisyyttä ei varmasti ole siitä, että tarvitaan uusi hyvinvoinnin määritelmä ja kestävä hyvinvointimalli, kattavia sosiaali-investointeja, koulutusta ja kasvatusta ja oikeuksia kannattelevaa universalismia, kestävyysarviointeja ja vertailuja sekä aidon kehityksen indikaattoria (Hoffrén). Sen sijaan tällaisten edellyttämästä hyvinvointitalouden organisoitumisesta ei oikeastaan ole vielä mitään keskustelua. Mikro- ja makroekonomian ero tulee ensimmäisenä mieleen, siis edellisen tarkastelemat yksilöt ja jälkimmäisen tarkastelmat rakenteet, jotka auttavat hahmottamaan näiden välissä tapahtuvia hyvinvointitalouden tärkeitä tapahtumia. Yksilöt ryhmittyvät etujen ja asemien mukaan ja rakenteet instituutioiksi, sektoreiksi ja pienemmän mittakaavan verkostoiksi. Yhdet hyvinvointitaloudet ovat lähempänä institutionaalista näkökulmaa, toiset taas viittaavat yksilötasolle.

Kolmesataasivuisen ja neljän palstan aukeamalle asemoidun valtavan tekstimassan toimittajat paljastavat lopuksi, että kirjoittajia on pyydetty selkiyttämään hyvinvointitalouden käsitettä ja että selkiytysten pohjalta pyritään rakentamaan ”strategisia linjauksia”. Olikohan vielä miettimistä ennen kuin

strategioiden markkinoille astutaan? Vaikka raha on Georg Simmelin mukaan luonut pohjan välittömälle keskinäiselle ymmärrykselle ja yleispäteville säännöille, raha myös dominoi eikä rahalla pidä selittää kaikkea. Pelkkään monetarismiin tukeutuva ajattelu törmää ennen pitkää rahalla ratkaisematta jääviin anomalioihin. Toisaalta raha kuitenkin on helpompi, sulavampi ja kätevämpi kuin valta, totuus, rakkaus, taide tai oikeus. Raha on Marshall McLuhanin mukaan ”köyhän luottokortti”. Silti ”pörssi ei korvaa pyhää Graalia”, kuten Joseph Schumpeter totesi. Ei voida myöskään suorasukaisesti kysyä, mitä oikeus, politiikka, uskonto, tai tiede maksaa tai ei maksa, vaan talouden suhde osajärjestelmiin on suhteutettava kulloiseenkin taloudelliseen näkökulmaan sekä siihen, mitä eri osajärjestelmiltä odotetaan. Niklas Luhmann piti talouden yhteiskuntapoliittista ohjausta ylivaatimuksena: systeemeillä ei ole mahdollisuutta toistensa vastavuoroiseen seuraamiseen eikä millään politiikalla voi pelastaa taloutta, vaan korkeintaan yksittäisiä yrityksiä, ”se kun vaatisi rahaa, eli siis taloutta”. Erityisen laajuuden talouden kontekstille, sisällölle, ehdoille ja parametreille asettaa Laurent Thévenot: hän kehittää uutta sanastoa, jolla kodin, mielipiteen, kansalaisuuden, teollisuuden, markkinoiden ja ekologian valtapiireille ominen standardeineen ja periaatteineen rakennetaan neuvottelemalla sovintoa, jonka toinen osapuoli hyväksyy oikeutetuksi.

Kun menestystarina hiipuu, voimavarat vähenevät eikä historiakaan enää tunnu olevan puolellamme, on tyydyttävä vähempään, jopa ymmärrettävä tilanne

tietynlaisena hallintaa, luonnollista hyvyttä ja sekulaarille maailmalle tunnusomaisia uusia yläkäsitteitä edellyttävänä haasteena. Maa- ja metsätalouden pankki on projekteja tukiessaan ja hallituksia neuvossaan pyrkinyt sitouttamaan lainan tai avustuksen saaneet osallistamalla, mutta nyt on taloudellinen mielenlaadun uusi ääni kellossa: kimmoisuus ja selviytymiskyky (*resilience*) sekä yhteispeli, jota kutsutaan yhteensovittamiseksi ja mukautumiseksi (*compliance*). Takana väijyy kaventuva normaliteetti, johon saksan kielen ”sääntöyhdenmukaisuus” (*Regelkonformismus*) jo opastakin. Sinnikkyyteen viittaava resilienssi kehkeytyi New Yorkin terroristihyökköyksen jälkeen ja on siitä vähitellen levinnyt yhteiskuntapolitiikan ja hyvinvointitalouden piiriin. Komplianssi taas viittaa mukautuvuuteen: hoitomyöntyvyyteen, käyttäytymismyöntyvyyteen ja jopa taloudellisten teknisten laitteiden yhteensopivuuden analogiaan ihmisten elämässä.

”Biotalous”, ”elämänpolitiikka”, ”hyvinvointitalous”, ”sosiaalitalous” viekkaat ja kekseliäät kuviot muistuttavat joka päivä siitä, että luonnon, talouden, oikeuden ja järjen tulisi milloin aikaisempien epäonnistumisten korjaamiseksi, milloin retorisen

riemuvoiton saamiseksi ja milloin taas uuden yhteiskunnan hyväksi rehkimisen vuoksi objektiivisen tasaisesti ja säännöllisesti näyttäytyä eri osapuolia yhteenkutsuen rauhoittavan yhtenäisessä nykyisyydessä. Hyvinvointitalouden kehittämisessä on ainakin jonkin verran poikkeustilan aikakauden esille pakottamaa hahmotusta, utooppisia käsityksiä, pikku ihmeiden väläyttelyä, poleemisia asetelmia, eksistentiaalisia päätöstoiveita ja taistelevia käsitteitä. Siksi olisi ollut paikallaan keskustella myös aikakauden luonteesta, ilmapiirin puolinaisuudesta, sen kyvyttömyydestä päätöksiin, epävarmuuksia ekonomisovivista mekanismeista sekä yksityisen ja julkisen sekoittavan yhteiskunnan ja valtion nykytilasta. Nykyaikaisten humanististen tieteiden perustamiseen olennaisesti vaikuttaneen Friedrich Schlegelin mukaan ”paradoksi on kaikkea sitä, mikä on samalla kertaa hyvää ja suurta”. *Valtioon* (yleisen edun ja yhteishyvän tavoittelun vuoksi) kiinnittynyt ”hyvinvointivaltio” oli ehkä pienempi paradoksi kuin (etujen ja hyvien yhdistelmään nojaavaan) *talouteen* kiinnittyvä ”hyvinvointitalous”. Sen sijaan (yhtenäisyytensä vasta sen ilmenemisen kautta saavaan) *yhteiskuntaan* kiinnittyvä ”hyvinvointiyhteiskunta” lienee jo ajat sitten osoitettu liian vaivalloiseksi.